

3.-4.klasse

Overvintringsfangst

SKOLEARBEID

Kunnskapsløftet sier:

Naturfag

Mangfold i naturen

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjenkjenne og beskrive noen plante- og dyrearter og sortere dem
- beskrive noen viktige kjennetegn ved de fire årstidene ved å observere naturen
- samtale om livssyklusen til noen plante- og dyrearter
- fortelle om dyr og samtale om hva god dyrevelferd er
- argumentere for forsvarlig framferd i naturen

Geografi

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- bruke begrepene fortid, nåtid og fremtid om seg selv og familien sin.
- Presentere historiske emner ved hjelp av skrift, tegninger, bilder, film, modeller og digitale verktøy
- Skape fortellinger om mennesket i fortida og snakke om ulikheter og likheter før og nå
- Kjenne igjen lokale spor i sitt eget lokalmiljø og undersøke lokale samlinger og minnesmerker
- beskrive hvordan steinalderfolk levde som jegere og samlere, ved å fantasere rundt de første menneskene som kom til landet vårt etter istida (lokalt: fangstfolk på Svalbard fra 1700-2012)

Til lærer

Dette er tekster til bruk før/etter et besøk hos oss.

Tekster og oppgaver er tilpasset 1.-4.trinn

Vi har ikke fokusert på tidlig historie og handel, men konserterer oss om fangst, fangstmetoder og bo- og leveforhold. ***

SKJØRBUK

Sykdommen var fryktet av sjøfarende og var i flere hundre år beskrevet som en sykdom med dødelig utgang.

Sykdommen fører til slapphet, tannkjøttet hovner opp og har lett for å blø og tennene faller etter hvert ut. Sykdommen angriper bindevevet. Blødningene og hevelsene sprer seg til resten av kroppen og fører til slutt til døden. I 1923 ble det klart at årsaken til sykdommen var C-vitaminmangel.

Skjorbuksurten vokser langs hele norskekysten og også på Svalbard. Planten tilhører korsblomstfamilien og er 10-35 cm høy. Den er rik på C-vitaminer.

Photo © Carl Farmer

Visste du at ...

... urten har og vært brukt ved hemoroider, kolikk, og åndenød og lungeødem som følge av hjertesvikt

... skjorbuksurt kan ha god virkning på revmatiske plager

... i tillegg til å være en rik vitaminkilde, har skjorbuksurt antiseptiske, urindrivende og svakt avførende egenskaper

... påført utvortes er de knuste bladene blitt brukt til å hele sår
... saft av planten kan brukes på kviser og som antiseptisk munnvann ved munnsår

... urten smaker sennep

NB! Store mengder kan føre til skader på slimhinner samt forårsake blødninger i mage, tarm og nyrer.

OPPGAVE

Ta i bruk vår hjemmeside www.svalbardmuseum.no og gå inn på Kultur og historie.

Sett elevene inn i det som står der om fangst, metoder og bo- og leveforhold.

La elevene svare på disse spørsmålene:

1) Hvilke dyr jaktet fangstmannen på?

Svar: _____ og _____.

2) Tegn en fjellrev og en rødrev.

3) Tegn en isbjørn.

4) Skjørbuk var en fæl sykdom. Vitaminmangel var årsaken. Vet du hvilket vitamin?

5) Hvilken plante var viktig å spise for ikke å få skjorbuk?

6) Noen oppbevarte en spesiell bærsort på krukke. Hvilke bær?

M + _____ + _____ + T + _____ + R

- 7) Hva ville du hatt med deg i fangsthytta viss du skulle bo der en hel vinter?
Samtal eller skriv/tegn på eget ark.

- 8) Tømmer? Her? Hvor kommer det fra?

Svar: _____

- 9) Hva kaller vi tømmer/småved som kommer drivende?

Svar: _____

- 10) Hva brukte de dun til?

Svar: _____

FANGSTMENN PÅ SVALBARD

Det er flere fangstmenn på Svalbard. Tommy Sandal, Louis Nielsen, Hans Lund. Vi konsentrerer oss om de to som har hatt flest overvintringer.

- **HILMAR NØIS (1891-1975)**

Foto: John-Eldar Pedersen www.norpol.no

Hilmar kom fra Andøya og hit sammen med tre onkler.

HARALD A. SOLEIM

<http://svalbardposten.no/nyheter/alene-som-fangstmann>

Harald Soleim reiste fra Bergen til Svalbard i 1977. Første vinteren holdt han til i Bjonahamna i Tempelfjorden, men året etter flyttet han til Kapp Wijk i Nordfjorden/Dicksonfjorden. Der bor han fremdeles.

- Kan du finne Tempelfjorden og Nordfjorden/Dicksonfjorden på kartet?
- Tegn at du er på tur til Fredheim.
- Tegn at du er på tur til Kapp Wijk.

FANGSTMANNSMAT

Jegeren trengte også fett på kroppen for å holde på varmen, og både rype, rein og sel hadde mye fett. Om våren samlet de egg og dun.

Rypa er en god middag for både dyr og mennesker. Å jakte rype var en del av fangstmannens daglige gjøremål.

Reinsdyr var det mange av. Fangstmannen trengte både kjøttet og pelsen. Pelsen brukte han til å varme seg med.

Selspekk var livretten til gutten som vokste opp i fangstmannshytta vi har på museet.

- **Rekved**

I strandkanten driver store tømmerstokker og småved i land. Det kaller vi rekved eller drivtømmer.

Store tømmerstokker sluppet i russiske havområder og omsider drevet i land på svalbard, er flotte å bygge med og til å fyre med.

Fangstmannen samlet rekved.

- **Trikiner**

Kjøtt og muskler kan ha trikiner i seg. Det er små dyr. Slikt kjøtt er livsfarlig å spise uten å koke/steike det godt først. Ved 60 gr C dør trikinene og kjøttet kan spises.

DYRA DET BLE JAKTET PÅ

FJELLREV(POLARREV)

- Fangstmenn opp gjennom tidene har drevet rovfangst på denne karen på grunn av skinnet.
- Den dag i dag betaler rike mennesker mye for et reveskinn de kan pynte seg med.
- Fangstmannen fikk bedre betalt for reveskinn enn for isbjørnskinn.

ISBJØRN

- Isbjørnskinn var god handelsvare.
- Kjøtt og muskler kan ha trikiner i seg. Det er små dyr. Slikt kjøtt er livsfarlig å spise uten å koke/steike det godt først.
- Den voldsomme jakten på isbjørn førte til en bestand som til slutt var så lav at de rett og slett var i ferd med å bli utryddet.
- Det førte til at Norge i 1973 besluttet å frede isbjørn på Svalbard

Fangstmetoder

Fellene ble satt opp mellom fangsthyttene.

- **Revesaks/bjørnesaks** var en stygg metode og ble etter hvert forbudt. På museet vil vi fortelle deg hvordan denne fungerer.

Lemfeller

<http://home.c2i.net/mwijnen/svalbard/svalbard.html>

- Lemfeller gjorde at reven døde med en gang. En slik felle for rev vil du se på museet. Der skal vi forklare deg hvordan den fungerer.

- **Selvskuddskasse** for isbjørn var en vellykket måte å jakte på. Denne fangstmetoden ble også etter hvert forbudt.

På museet vil du få se en selvskuddskasse og vi vil forklare deg hvordan den virker.

- **Gevær** var/er også i bruk på jakt.

Etterarbeid

- 1) Hvem bodde i denne hytta? (fornavn)

FOTO: OLE MAGNUS RAPP

- 2) Hvilke fangstredskap står utenfor hytta?
- 3) Kan du tegne ei lemfelle?

Husker du hvordan den fungerer? Forklar.

- 4) Kan du tegne en selvskuddskasse?

Husker du hvordan den fungerer? Forklar.

- 5) Hvilke dyr overvintrer på Svalbard?

6) Hvorfor er det forbudt å bruke revesaks/isbjørnsaks?

7) Hvem er denne karen?

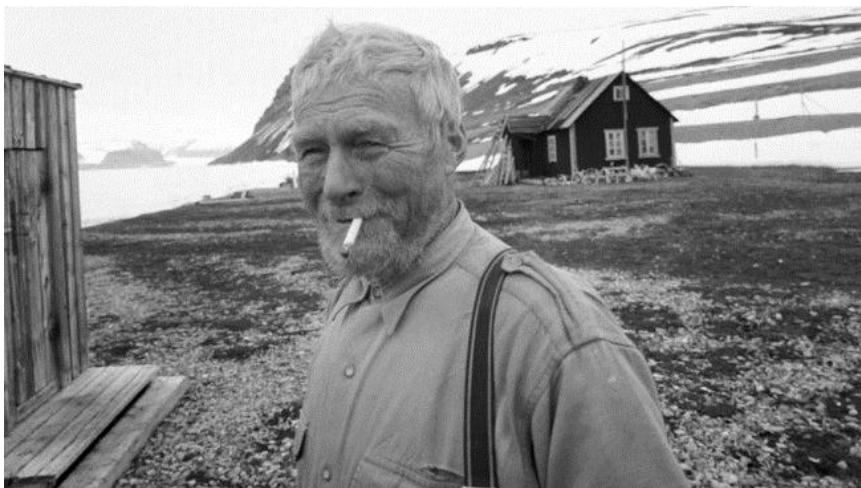

Foto: John-Eldar Pedersen www.norpol.no

8) Hvor på Svalbard hadde han heimen sin?

9) Husker du hva den eldste av disse karene heter og hvor han bor?

<http://svalbardposten.no/nyheter/alene-som-fangstmann>

